

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ

УДК 32.328:37.376.1 (1174)

*Ярош О. Б., Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки*

УНІВЕРСИТЕТСЬКИЙ ЦЕНТР НАРОДНОЇ ОСВІТИ У СИСТЕМІ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Вивчення зарубіжного досвіду освіти дорослих і управління професійної підготовки кадрів для економіки припускає можливість створення університетських центрів громадської освіти. Університетські центри народної освіти можуть працювати за комерційної, державної та грантової підтримки. Цільові групи - дорослі, які хочуть здобути вищу освіту, підвищити свою кваліфікацію, у тому числі іммігранти. Центр може мати різні форми навчання: стаціонарну, вечірню, заочну, екстернат, комплексну. Створення системи безперервної освіти має перспективи і актуальність в Україні.

Постановка проблеми. Освіта є одним із провідних чинників гуманізації суспільно-економічних відносин, формування нових життєвих орієнтирів кожної людини, основою розвитку особистості, суспільства, держави. А. Гальчинський зазначив, що «розвиток людської особистості є мірилом загальноцивілізаційного прогресу, його основним критерієм» [1]. У Цілях розвитку тисячоліття ООН прийнята одна із глобальних цілей – якісна освіта впродовж життя, що є визначальним фактором для побудови громадянського суспільства. Держава Україна активно включилася у реалізацію концепції «освіти впродовж життя»,

але які кроки можуть стати практичними? У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. № 344/2013 [2], зазначені ключові напрями державної освітньої політики: реформування системи освіти на основі філософії «людиноцентризму» як стратегії національної освіти і забезпечення доступності та неперервності освіти впродовж життя. Експерт М. Карпенко з Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України систематизував поняття безперервної освіти [3]. У сучасній літературі можна зустріти такі стійкі сполучення: «освіта дорослих» (adult education); «продовжена освіта» (continuing education); «подальша освіта» (further education); «відновлювана освіта» (recurrent education) як освіта протягом всього життя шляхом чергування навчання з іншими видами діяльності, головним чином з роботою; «перманентна освіта» (permanent education); «освіта протягом життя» (lifelong education); «навчання впродовж життя» (lifelong learning). У кожному з цих термінів зроблено акцент на певній стороні явища, але загальною є ідея довічної незавершеності освіти для дорослої людини. Проблематику безперервної освіти можна умовно розділити на дві основні сфери. Перша пов'язана з побудовою системи безперервної освіти як частини соціальної практики (соціально-освітній аспект безперервної освіти), друга – із процесом засвоєння людиною нового життєвого, соціального, професійного досвіду. Саме тому в другій половині 90-х років ХХ ст. у сфері освіти дорослих було проголошено поєднання принципу безперервності освіти із принципом навчання протягом життя і формування суспільства знань. Тим самим зроблена спроба закріпити у суспільній свідомості розуміння взаємної відповідальності суспільства, держави й особистості за розвиток освітніх процесів. Метою діяльності системи освіти дорослих є реалізація права особи на освіту впродовж життя, залучення її до професійного та громадського життя шляхом надання необхідного для цього рівня грамотності, а також реалізації її життєвого успіху та самореалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До проблеми реалізації на практиці освіти впродовж життя звертались О. Гулай [4], Н. Ничкало [5], В. Олійник [6]. У проблемі включення й залучення дорослих до реалізації через освіту важливий міграційний аспект. Проблемою міграційної політики займалась Л. Весельська [7], яка здійснила аналіз процесів трудової міграції за кордон, запропонувала зміни і доповнення до механізму державного регулювання міграції. Досліджували міграційні процеси К. Булкін [8], М. Відякіна [9], І. Ковалик [10], Р. Стаканов [9], та інші науковці. Соціологічний аспект міграції дослідила О. Кириленко, В. Ільєнко [11].

Мета статті – визначити можливості створення університетських центрів народної освіти як елементу системи реалізації політики у галузі освіти по реалізації принципу «освіта впродовж життя» із врахуванням кращих зарубіжних практик.

Поглянемо на зарубіжний досвід втілення принципу «освіта впродовж життя». Система безперервної освіти створює умови для тих, хто свого часу не одержав достатньої освіти, як то безробітні, іммігранти та інші верстви незахищеного населення. Перша народна вища школа в Данії відкрила свої двері 7 листопада 1844 р. в м. Реддінге, а невдовзі вони вже були по всій країні. Сьогодні в Данії існує 104 народні школи. За винятком однієї школи всі вони є учбовими закладами закритого типу, тобто школами-пансіонами. Більшість шкіл пропонують два типи курсів: довгі зимові курси (від 3 до 8 місяців) і короткі літні курси (1 – 2 тижні). Зимові курси відвідують головним чином молоді люди 18-25 років, літні курси – для охочих усіх вікових категорій. Крім того, багато шкіл організували дитячі садки для того, щоб особи, що мають дітей, так само могли навчатися. Цікавим є той факт, що функціонує одна народна школа виключно для жінок і три для людей похилого віку. Стосовно фінансового боку навчання, то курси оплачуються частково студентами, а частково державою. Оплата за навчання в школах різна, але, як правило, студенти оплачують тільки витрати на проживання і навчання. Фактично, студентська оплата і урядова допомога школам складають рівні частини в статтях їх прибутку і становлять приблизно 85 %, решту школи одержують за рахунок коштів від оренди своїх будівель.

Подібна система навчання дорослих поширена у всіх скандинавських країнах. Швеція, яка створила модель держави загального добробуту, освіту вважає базовою для гармонійного розвитку суспільства. У 1868 р. виникла перша школа для дорослих у Швеції. Тривалий період функціонування народних шкіл доводять їх важливість і ефективність. Шведська народна освіта (Folkbildning) – це збірне поняття, що визначає діяльність курсів, гуртків, культурних заходів у рамках шкіл для навчання дорослих (folkhogskola) та навчальних об'єднань (Studieforbund). Народна освіта є неформальною частиною системи навчання, до якої щорічно долучаються кілька мільйонів шведів. Ця система почала розвиватися на початку минулого століття, в старій Швеції, з низьким загальноосвітнім рівнем, де основні групи населення не мали доступу до вищої освіти. Народна освіта стала відповіддю на прагнення людей до знань і бажання впливати на розвиток громадянського суспільства. Ця свобода і надійний зв'язок з народними рухами і некомерційним сектором, перетворює народну освіту

на силу, що здатна впливати на розвиток суспільства. Ідеї Шведської народної освіти виявляються на практиці в динамічній співпраці усіх учасників процесу. Основні ознаки народної освіти:

- кожна особа бере участь у навчанні добровільно;
- всі учасники навчального процесу мають можливість впливу на зміст курсів;
- народна освіта існує в атмосфері, де навчання і соціальні відносини розвиваються у поєднанні й враховується життєвий досвід і передумови розвитку кожного учасника.

Стажування у Вищій народній школі у м. Гьотеборзі у Швеції переконало у доцільності і ефективності такої форми навчання в країні. Гьотеборзька вища народна школа функціонує у партнерстві із Гьотеборзьким університетом. Викладачі цього університету викладають у школі, де вивчається шведська мова, курси з історії, політики, проводяться майстер-класи, тренінги з лідерства, ораторського мистецтва, комунікації, толерантності та ін. Теорія і практика успішно поєднуються.

Особлива вразлива категорія населення, яка потребує інтеграції у суспільство – іммігранти. У Фінляндії організують для них адаптаційне навчання, яке, зазвичай, триває один рік і включає заняття з фінської мови та суспільствознавства, навчання навичкам повсякденного життя, вивчення культури і етики країни та ін.

У світі відмічається тенденція росту кількості міжнародних мігрантів, так за даними ООН, порівняно з 1960 р. їх кількість збільшилася удвічі і зараз складає більш, ніж 200 мільйонів осіб. Статистика Всесвітнього банку свідчить про те, що Україна займає четверте місце у світі за кількістю прийнятих мігрантів, так у 2000 р. в Україні мешкало більше 100 тисяч мігрантів, а у 2006 р. – 149 тисяч [12]. Загальна кількість іммігрантів, тобто іноземців, які постійно проживали в Україні, маючи посвідку на постійне проживання, станом на 2012 рік становила 230 891 осіб. Чисельність іммігрантів неухильно зростала з 2008 року, на 10 000 – 15 000 мігрантів щорічно. Міграція є глобальною проблемою. За розрахунками експертів ООН близько 2 % населення світу мешкають не у тій країні, де народились. Розглядаючи міграційні проблеми акцентуємо саме на освітній складовій у питанні міграції, яка є не менш важливою, ніж економічна, соціальна, психологічна та ін.

Сьогоднішня політична ситуація в Україні лише поглиблює міграційні проблеми. Певна частина іммігрантів залишається поза навчанням через ряд перешкод: брак коштів, недостатній рівень освіти, незадовільне знання мови, психологічні фактори та ін. Долею таких іммігрантів займаються переважно громадські організації

та волонтерські рухи. Ця проблема є багатогранною й комплексною і потребує детального вивчення й наукового забезпечення, а інструментом для її вирішення мають стати законодавчі заходи, нормативно-правова база, фінансове забезпечення, обмін досвідом.

У реалізації можливості здобуття якісної освіти для дорослих базою мають стати університети. Створення Університетських центрів народної освіти у структурі університету є актуальним. Це може бути запроваджено як пілотний проект, який може функціонувати на комерційній, державній та грантовій підтримці. Цільовими групами центрів стануть дорослі люди, які бажають отримати вищу освіту, підвищити кваліфікацію, у тому числі й мігранти. До форм навчання у створених центрах варто підходити, запровадивши гнучкість обрання слухачами. Таким формами можуть бути:

- стаціонарна - з відривом від виробництва на певний термін навчання за освітньою або освітньо-професійною програмою;

- вечірня (змінна) - без відриву від виробництва на термін навчання за освітньою або освітньо-професійною програмою з відвідуванням занять упродовж навчання у вільний від роботи час;

- заочна - без відриву від виробництва на термін навчання за освітньою або освітньо-професійною програмою з відвідуванням занять протягом навчання під час настановчих та заліково-екзаменаційних сесій;

- екстернатна передбачає самостійне вивчення навчальних дисциплін освітньої або професійно-освітньої програми, складання підсумкових контрольних заліків у навчальному закладі. Є особливою формою навчання без відриву від виробництва;

- дистанційна передбачає вивчення навчальних дисциплін освітньої або професійно-освітньої програми за допомогою комп'ютерних та телекомунікаційних технологій, складання підсумкових контрольних заліків у навчальному закладі;

- комбінована - передбачає різні форми або поєднання окремих елементів.

Кількість осіб, які у зрілому віці хочуть здобути освіту, але вже втратили знання, вміння й навички, мають психологічні бар'єри щодо навчання у молодіжному середовищі має тенденцію до збільшення. Створення університетських центрів народної освіти може заповнити прогалину у наданні освітніх послуг для дорослих в Україні й стати інноваційним елементом інфраструктури, яка виконуватиме ряд важливих функцій:

- адаптивну - пристосування до нових вимог життя в суспільстві, що динамічно змінюється;

- компенсуючу – відтворення освітніх можливостей, які раніше були відсутні або втрачені;
- комунікативна – передавання соціального досвіду від покоління до покоління;
- заохочувальна – стимулювання освітніх потреб людини для її подальшої реалізації та ін.

Висновки. Аналіз проблеми реалізації політики у галузі освіти по реалізації принципу «освіта впродовж життя» із врахуванням кращих зарубіжних практик визначив можливості створення університетських центрів народної освіти як елемент системи реалізації.

1. Зарубіжний досвід функціонування народних шкіл у партнерстві з університетами може мати гарну практику у вітчизняних умовах, оскільки освіта має взаємодіяти із економічним та політичним розвитком країни і світу й відповідати на ті виклики, що постають перед нею. Освіта дорослих має стати невід'ємною складовою вітчизняної системи освіти із подальшою розробкою комплексу відповідних заходів у контексті політики і практики у сфері неперервної освіти.

2. Вивчення зарубіжного досвіду свідчить про можливість створення центрів народної освіти у структурі університету як інноваційної інфраструктури. Вища народна школа може діяти на комерційній, державній та грантовій підтримці. Доцільне вивчення досвіду зарубіжних партнерів з модернізації системи освіти, зокрема, вивчення системи професійного зростання в рамках концепції «навчатися впродовж життя» шляхом запровадження міжнародних шкіл, дискусійних майданчиків тощо.

Бібліографічний список

1. Гальчинський А. Глобальні трансформації: концептуальні альтернативи. Методологічні аспекти / А. Гальчинський. – К. : Либідь, 2006. – 312 с.
2. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр., схвалена Указом Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
3. Карпенко М. Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика. Аналітична записка [Електронний ресурс] / М. Карпенко ; Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/252/>
4. Гулай О. Неперервна освіта – умова формування висококваліфікованого фахівця / О. Гулай // Вісник Львів. ун-ту. Серія педаг. – 2010. – Вип. 26. – С. 3-10.
5. Ничкало Н. Г. Неперервна професійна освіта як світова тенденція / Н. Г. Ничкало // Професійна освіта в зарубіжних країнах: порівняльний аналіз. – Черкаси : ВІБІР, 2000. – 322 с.

6. Олійник В. В. Освіта впродовж життя: як і чому вчити дорослих? [Електронний ресурс] / В. В. Олійник. – Режим доступу : <http://www.aprsu.org.ua/images/top3.jpg>.
7. Весельська Л. А. Трудова міграція і соціальна безпека: аналіз наслідків та перспектив у контексті українських реалій / Л. А. Весельська // Економіка та держава. – 2011. – № 4. – С. 111-116.
8. Булкін К. 18 грудня – міжнародний день мігрантів: Україна посідає четверте місце у світі [Електронний ресурс] / К. Булкін. – Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/content/news/974295.html>
9. Відякіна М. М. Трудова міграція з України до ЄС: макроекономічний вимір : моногр. / М. М. Відякіна, Р. Д. Стаканов ; Ін-т міжнар. відносин, Київ. нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – К. : ДКС, 2011. – 196 с.
10. Ковалик І. І. Причини та наслідки міжнародної міграції робочої сили для України / І. І. Ковалик // Стратегія розвитку України. – Т. 2. – 2011. – С. 86-91.
11. Кириленко О. М. Розвиток міграційних процесів в Україні / О. М. Кириленко, В. О. Ільєнко // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. – 2013. – № 37. – С. 70-75.
12. Міжнародна організація з міграції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://iom.org.ua/ua>
13. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua

Изучение зарубежного опыта образования взрослых и управления профессиональной подготовкой кадров для экономики предполагает возможность создания университетских центров общественного образования. Университетские центры народного образования могут работать на коммерческой, государственной и грантовой поддержке. Целевые группы – взрослые, которые хотят получить высшее образование, повысят свою квалификацию, в том числе иммигранты. Центр может иметь разные формы обучения: стационарную, вечернюю, заочную, экстернат, комплексную. Создание системы непрерывного образования имеет перспективы и актуальность в Украине.

The study of foreign experience of adult education and management of vocational training of human resources for the economy suggests the possibility of establishing university centers of public education. The University Center of Public Education may operate on a commercial, state and grant support. Target groups – adults who want to get higher education, improve their skills, including immigrants. The center may have different forms of study: inpatient, evening (shift), correspondence, external studies and distance, combined. Creating a system of lifelong education has prospects and relevance in Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 24.03.2014